

Sygn. akt I UK 411/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 5 października 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Staryk (przewodniczący)

SSN Zbigniew Myszka (sprawozdawca)

SSN Maciej Pacuda

w sprawie z wniosku małoletniego S.S. działającego przez opiekuna prawnego A.S.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w [...]
o rentę rodzinną po zmarłym J. S.,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 5 października 2017 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 6 maja 2016 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w [...] III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
wyrokiem z dnia 6 maja 2016 r. po rozpoznaniu apelacji organu rentowego od
wyroku Sądu Okręgowego w [...] VIII Wydziału Ubezpieczeń Społecznych z dnia 17
grudnia 2015 r. przyznającego małoletniemu S.S., reprezentowanemu przez matkę

A.S., rentę rodzinną po zmarłym dziadku J.S., w ten sposób, że oddalił odwołanie od negatywnej decyzji rentowej.

W sprawie tej ustalono, że Sąd Rejonowy w O. postanowieniem z dnia 12 stycznia 2005 r. ustanowił A. i J.S. rodziną zastępczą dla ich małoletniego wnuka S.S. (ur. 25 września 2002 r.), a ustanowiony opiekunem małoletniego J.S. decyzją z dnia 5 października 2005 r. nabył prawo do emerytury. Po jego śmierci w dniu 3 maja 2015 r. jego żona w imieniu małoletniego wnuka złożyła w dniu 8 maja 2015 r. wniosek o przyznanie prawa do renty rodzinnej po zmarłym dziadku w organie rentowym, który zaskarżoną decyzją odmówił przyznania tego świadczenia, które nie przysługuje na wnuka pozostającego w rodzinie zastępczej.

Według Sądu drugiej instancji, w spornej kwestii należało ustalić nie tylko krąg osób, którym i po których przysługuje prawo do renty rodzinnej na podstawie art. 67 ust. 1 punkt 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2016 r., poz. 887 ze zm., powoływanej dalej jako ustawa emerytalna), ale ponadto ocenić okoliczności, w których następuje wyłączenie spornego prawa do renty rodzinnej. Po nowelizacji art. 67 ust. 1 pkt 2 ustawy emerytalnej z dniem 1 stycznia 2012 r., w miejsce dotychczasowego brzmienia tego przepisu: „w tym również w ramach rodziny zastępczej” obowiązuje negatywna regulacja normatywna „z wyłączeniem dzieci przyjętych na wychowanie i utrzymanie w ramach rodziny zastępczej” (art. 213 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, jednolity tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 697 ze zm., powoływana dalej jako ustawa), która wyłącza prawo skarżącego do spornej renty rodzinnej. Ta szczególna ustawa o wspieraniu rodziny wprowadziła zamiast spornej renty rodzinnej pomoc dla rodzin zastępczych na dzieci przyjęte na utrzymanie i wychowanie w ramach rodziny zastępczej lub rodzinnego domu dziecka w postaci licznych świadczeń o charakterze materialnym i niematerialnym, w szczególności świadczenie pieniężne przysługujące na podstawie art. 80 ust. 1 - na dziecko umieszczone w rodzinie zastępczej spokrewnionej w kwocie 660 zł miesięcznie oraz dodatek wychowawczy (art. 80 ust. 1a). Oznacza to, że „Państwo zapewniło takim dzieciom szczególne świadczenia i w związku z tym wyłączyło prawo do renty rodzinnej”. Takie wyłączenie wynika z ostatniego zdania art. 67 ust. 1 pkt 2 ustawy emerytalnej, które

obejmuje wszystkie dzieci wymienione w tym przepisie, czyli wnuków, rodzeństwo i inne dzieci, a nie tylko kategorię „innych dzieci” niespokrewnionych. W konsekwencji Sąd Apelacyjny zmienił wyrok Sądu pierwszej instancji i oddalił odwołanie od negatywnej decyzji organu rentowego.

W skardze kasacyjnej matka małoletniego zarzuciła naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie art. 67 ust. 1 pkt 2 ustawy emerytalnej „polegające na: - przyjęciu, że wyłączone są z kręgu dzieci uprawnionych do renty rodzinnej te dzieci, które zostały przyjęte na wychowanie i utrzymanie w ramach rodziny zastępczej, a są równocześnie członkami rodziny uprawnionego określonego w art. 65 tej ustawy”. Wniosła o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania jako oczywiście uzasadnionej i wymagającej wyjaśnienia, „bowiem Sądy obu instancji wydające wyrok w niniejszej sprawie odmiennie interpretowały ten sam przepis”. Sąd pierwszej instancji uznał, że art. 67 ust. 1 pkt 2 ustawy emerytalnej przyznaje prawo do renty wnukom, które zostały przyjęte na wychowanie i utrzymanie również w ramach rodziny zastępczej, natomiast Sąd drugiej instancji przeciwnie zinterpretował ten sam przepis, uznając, iż wyłączone są z kręgu uprawnionych do renty rodzinnej są także wnuki przyjęte na wychowanie i utrzymanie w ramach rodziny zastępczej. Tymczasem, według skarżącej, sporna regulacja odnosi się wyłącznie do dzieci „niespokrewnionych przyjętych na utrzymanie i wychowanie w ramach rodziny zastępczej”, a nie dotyczy dzieci spokrewnionych, którym nadal przysługuje prawo do renty rodzinnej po uprawnionym członku rodziny.

Skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i orzeczenie co do istoty sprawy i przyznanie małoletniemu S.S. prawa do renty rodzinnej po zmarłym dziadku od dnia 8 maja 2015 r., ewentualnie o uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w [...] oraz o „zwrot niezbędnych kosztów postępowania sądowego oraz zastępstwa procesowego wg norm przepisanych”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie zawierała usprawiedliwionych podstaw kasacyjnego

zaskarżenia w tym zakresie, w którym autorka skargi kasacyjnej utrzymywała, że art. 67 ust. 1 pkt 2 *in fine* ustawy emerytalnej wyłącza prawo do renty rodzinnej wyłącznie dzieci niespokrewnionych przyjętych na wychowanie i utrzymanie w ramach rodziny zastępczej. Tymczasem przepis ten swoim normatywnym oddziaływaniem obejmuje *expressis verbis* zarówno wnuki i rodzeństwo, tj. dzieci spokrewnione, jak i przyjęte na wychowanie i utrzymanie inne dzieci, w tym spokrewnione, ale niebędące wnukami ani rodzeństwem, jak i dzieci niespokrewnione z rodziną zastępczą lub prowadzącym rodzinny dom dziecka. Na wszystkie takie dzieci przyjęte na utrzymanie i wychowanie w miejsce od 1 stycznia 2012 r. przysługują już odrębne świadczenia pieniężne z ustawy o wspieraniu rodziny, które przyznaje się od dnia faktycznego umieszczenia dziecka odpowiednio w rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka do dnia faktycznego opuszczenia przez dziecko rodziny zastępczej lub rodzinnego domu dziecka (art. 87), a tylko w przypadku dodatku wychowawczego nie wcześniej jednak niż od miesiąca złożenia wniosku, o którym mowa w art. 88 tej ustawy. Oznacza to, że ustawodawca zagwarantował odrębne stałe i równe wsparcie materialne i niematerialne każdemu dziecku przyjętemu na utrzymanie i wychowanie, bez względu na stopień pokrewieństwa lub jego brak z rodziną zastępczą lub prowadzącym rodzinny dom dziecka, w tym świadczenia pieniężne na pokrycie kosztów utrzymania i wychowania takich dzieci. Równocześnie prawo do uzyskania odrębnych świadczeń z ustawy o wspieraniu rodziny wyłącza prawo tych dzieci do renty rodzinnej po śmierci osoby sprawującej pieczę w ramach rodziny zastępczej lub rodzinnego domu dziecka, ponieważ dziecko objęte stałym wsparciem finansowym lub niematerialnym z ustawy o wspieraniu rodziny nie doznaje już uszczerbku majątkowego wymaganego do przyznania renty rodzinnej, którą można nabyć dopiero po śmierci „jedyne go żywiciela”, podczas gdy świadczenia z odrębnego systemu wsparcia ustawy o wspieraniu rodziny przysługują przez cały czas utrzymywania i sprawowania opieki nad przyjętym na utrzymanie i wychowanie dzieckiem w ramach rodziny zastępczej lub rodzinnego dziecka.

Należy mieć na uwadze, że świadczenia na pokrycie kosztów utrzymania dzieci w rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka mają wymierną wartość

finansową (co najmniej 660 zł miesięcznie na dziecko spokrewnione albo 1.000 zł na niespokrewnione - art. 80 ust. 1; dodatek wychowawczy w wysokości 500 zł - art. 80 ust. 1a oraz dodatek nie niższy niż kwota 200 zł miesięcznie na pokrycie zwiększonych kosztów utrzymania dziecka legitymującego się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności), co w szczególności w przypadku większej liczby dzieci przyjętych na utrzymanie i wychowanie w ramach rodziny zastępczej lub rodzinnego domu dziecka będzie oczywiście korzystniejsze niż wysokość potencjalnej renty rodzinnej, która przysługuje dopiero po śmierci utrzymującego i wychowującego dziecka opiekuna, a ponadto ulegałaby ona podziałowi na równe części pomiędzy wszystkich uprawnionych (art. 74 ust. 2 ustawy emerytalnej). Ustawowe wyłączenie prawa do renty rodzinnej na przyjęte na utrzymanie i wychowanie wnuki, rodzeństwo lub inne dzieci w ramach rodziny zastępczej lub rodzinnego domu dziecka (art. 67 ust. 1 pkt 2 *in fine* ustawy emerytalnej), na które przysługują odrębne świadczenia materialne lub niematerialne na podstawie przepisów ustawy o wspieraniu rodziny, nie pozbawia zatem rodziny zastępczej możliwości uzyskania środków utrzymania i wychowania na pozostającego w rodzinie zastępczej wnuka po śmierci dziadka na podstawie przepisów ustawy o wsparciu rodziny. Wykluczone jest „dublowanie” świadczeń na pokrycie kosztów utrzymania takich dzieci (art. 80 i 81 ustawy o wsparciu rodziny) z uprawnieniem do renty rodzinnej, która została wyraźnie wyłączona na podstawie art. 67 ust. 1 pkt 2 *in fine* ustawy emerytalnej w związku z art. 213 ustawy o wspieraniu rodziny, przeto nie przysługuje od 1 stycznia 2012 r. wejścia w życie systemu odrębnych świadczeń wsparcia rodzin zastępczych, które utrzymują i wychowują takie dzieci.

Niezależnie od powyższego, prawidłowy osąd przedmiotu sporu wymaga poczynienia dodatkowych istotnych ustaleń, czy na skarżącego małoletniego przysługiwały lub przysługują odrębne świadczenia pieniężne na podstawie przepisów ustawy o wspieraniu rodziny, która wyłączyła z dnia jej wejścia w życie (1 stycznia 2012 r.) prawo do renty rodzinnej na przyjętych na wychowanie w ramach rodziny zastępczej lub rodzinnego domu dziecka wnuków, rodzeństwo oraz inne dzieci (zarówno spokrewnione jak i niespokrewnione), ponieważ na przyjęte na wychowanie w ramach rodziny zastępczej lub rodzinnego domu dziecka wnuki,

rodzeństwo i inne dzieci (niebędące wnukami lub rodzeństwem lub niespokrewnione) nie przysługuje prawo do renty rodzinnej według art. 67 ust. 1 pkt 2 *in fine* ustawy emerytalnej, w brzmieniu obowiązującym od 1 stycznia 2012 r. (art. 213 ustawy o wspieraniu rodziny) tylko wtedy, gdy rodzinie zastępczej lub prowadzącemu rodzinny dom dziecka zostały przyznane lub wymienione podmioty mogą ubiegać się o skuteczne nabycie odrębnych świadczeń materialnych i niematerialnych, o których mowa w przepisach ustawy o wspieraniu rodziny, a w szczególności świadczeń pieniężnych na pokrycie kosztów utrzymania dziecka, o których mowa w jej art. 80 i 81. Tymczasem z pisma opiekunki prawnej (babci) skarżącego małoletniego „o przyspieszenie rozpoznania sprawy” z dnia 11 marca 2016 r. nie wynika, aby jej spokrewniona rodzina zastępcza korzystała z takich odrębnych świadczeń na skarżącego wnuka, które wyłączałyby jego prawo do spornej renty rodzinnej. W tej istotnej dla prawidłowego osądu kwestii Sąd drugiej instancji powinien uzyskać w organizacyjnie właściwych ze względu na miejsce zamieszkania organach samorządu terytorialnego, w tym w powiatowym centrum pomocy rodzinie właściwym ze względu na miejsce zamieszkania rodziny zastępczej skarżącego, wyjaśnienie, czy wstępni małoletniego ze spokrewnionej rodziny zastępczej korzystali ze świadczeń na jego utrzymanie i wychowanie lub czy babcia reprezentująca go po śmierci pobierającego emeryturę dziadka jest uprawniona do ubiegania się o odrębne świadczenia na pokrycie kosztów utrzymania skarżącego wnuka na podstawie przepisów ustawy o wspieraniu rodziny. Stan prawny w tym zakresie nie jest klarowny, zwłaszcza w odniesieniu do wsparcia dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej przed dniem wejścia w życie ustawy o wspieraniu rodziny (por. art. 238 lub art. 226 ust. 4 i 5-7 tej lub 243 ustawy). W tym odrębnym zakresie Sąd drugiej instancji co najmniej przedwcześnie i bez dowodu uznał, że babcia korzysta z finansowego wsparcia na skarżącego wnuka, tymczasem sądy ubezpieczeń społecznych mają ograniczone możliwości dokonywania miarodajnej wykładni jurysdykcyjnej przepisów o przysługiwaniu świadczeń z ustawy o wspieraniu rodziny, przysługujących na podstawie decyzji administracyjnych (art. 88 ust. 4 tej ustawy), które pozostają poza zakresem merytorycznej weryfikacji w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych (o rentę rodzinną). Tylko niewątpliwe ustalenie, że rodzinie zastępczej skarżącego

małoletniego przysługiwały i przysługują świadczenia z ustawy o wspieraniu rodziny
wyłączy jego prawo do renty rodzinnej.

Mając powyższe na uwadze Sąd Najwyższy wyrokował jak w sentencji na
podstawie art. 398¹⁵ k.p.c.

kc